

Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини

ГЛОСАРІЙ З ЗАГАЛЬНОГО ЗЕМЛЕЗНАВСТВА

Навчальний посібник

Укладач О. Д. Лаврик

Умань
2020

УДК 911.2
Г 35

*Затверджено і рекомендовано до друку вченою радою
природничо-географічного факультету
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини
(Протокол № 3 від 27 жовтня 2020 р.)*

Рецензенти:

Половка Сергій Григорович, доктор геологічних наук, професор кафедри біоресурсів, аквакультури та природничих наук Поліського національного університету.

Кирилюк Леонід Миколайович, кандидат географічних наук, доцент кафедри географії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Максютов Андрій Олексійович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри географії та методики її навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини імені Павла Тичини.

Г 35   **Глосарій з загального землезнавства**: навч. посіб. / уклад. О. Д. Лаврик. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2020. – 103 с.

У навчальному посібнику наведено визначення основних географічних понять з загального землезнавства. Додатки містять короткі довідкові дані, які необхідні для вирішення географічних задач.

Посібник призначений для студентів, які навчаються за природничими спеціальностями. Видання буде корисне для вступників до закладів вищої освіти, а також вчителям географії та біології.

УДК 911.2

© Лаврик О.Д., 2020

ПЕРЕДМОВА

На сучасному етапі розвитку людства загальне землезнавство охоплює закономірності, ознаки та наскрізні процеси, що відбуваються у межах дуже складного та унікального природно-територіального комплексу планетарного масштабу – географічної оболонки. Унаслідок цього загальне землезнавство усе більше набуває рис інтегрального знання про навколишнє середовище. Як навчальна дисципліна землезнавство охоплює сукупність знань, методів аналізу та моделей управління великомасштабними природними процесами, які визначають стан географічної оболонки.

Вивчення студентами такої складної та багатопрофільної дисципліни, якою є загальне землезнавство, передбачає цілеспрямоване оволодіння значним за обсягом понятійним і термінологічним апаратом. У багатьох сучасних підручниках та посібниках до цього часу відсутній єдиний погляд на зміст цього предмету.

У зазначеному словнику в алфавітному порядку викладено основні терміни і поняття, які використовуються у загальному землезнавстві. Навчальне видання містить більше сотні довідок про основні географічні об'єкти, які згадуються у курсі загального землезнавства. До словника включено також довідкові дані про основні географічні об'єкти та список довідкової літератури, яка рекомендована для поглибленого вивчення.

Матеріал словника відповідає програмним вимогам вивчення загального землезнавства студентами природничих спеціальностей закладів вищої освіти України та може бути рекомендований вступникам до закладів вищої освіти, а також вчителям географії та біології.

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ

А

Абіосфера – частина літосфери, на яку не впливають живі організми чи біогенні речовини.

Абісаль (з грец. – бездонний) – зона найбільших глибин Світового океану, починається з позначки понад 2000 м.

Абляція (з лат. – віднімання) – зменшення маси льодовика або снігового покриву шляхом танення, випаровування і механічного руйнування. Мірою абляції може служити величина стоку води, що утворилась від танення льодовика або товщина шару льоду, що розтанув і випарувався за певний час.

Аборигени – корінні жителі країни чи місцевості; організми, які живуть там, де вони виникли в процесі еволюції (інша назва – автохтони).

Абразія (з лат. – зіскоблювання) – механічне руйнування хвилями берегів морів, озер, водойм.

Абсолютна (повна) вологість повітря – кількість водяної пари в грамах, що може міститися в 1 м³ повітря при даній температурі. Вимірюється в грамах.

Абсолютна висота – віддаль по вертикалі якоїсь точки на поверхні Землі від середнього рівня поверхні океану.

Абсорбція – вбирання однієї речовини іншою з рівномірним розподілом її в об'ємі поглинача. Застосовують у різних галузях промисловості, системі життєзабезпечення орбітальних космічних комплексів.

Аварія (з італ. *аварія* – пошкодження) – несподіваний вихід з ладу чогонебудь.

Авгіт – породоутворюючий мінерал класу *силікатів*, зеленувато-чорного кольору з скляним блиском.

Автотрофи, організми автотрофні (з грец. *аутос* – сам + *трофо* – живлення) – організми, які здатні синтезувати органічні речовини із простих неорганічних сполук (CO₂ та H₂O), використовуючи для цього енергію Сонця (фотосинтезуючі автотрофи, або фототрофи) або енергію екзотермічних реакцій окиснення неорганічних речовин (хемосинтезуючі автотрофи, або хемотрофи). До фототрофів належать усі зелені рослини, евглена зелена, деякі бактерії (пурпурні і зелені сіркобактерії). До хемотрофів належать азотофіксуючі, нітрифікуючі, залізо- та сіркобактерії.

Агеліофіли – тварини, що мешкають в умовах без світла (печери, глибини моря).

Агресивність води – здатність води, в тому числі окремих розчинених у ній речовин, руйнувати різні матеріали шляхом хімічного впливу на них.

Адаптація – пристосування окремих організмів і видів, їх будови і функцій до умов зовнішнього середовища. Усі види вродженої і набутої пристосувальної діяльності організмів до постійно змінних умов середовища, що відбуваються на клітинному, системному і організменному рівнях. Розрізняють загальну адаптацію як пристосування широкого характеру (наприклад, наявність плавців у всіх риб) та спеціальні адаптації, що забезпечують виживання організму в своєрідних умовах (наприклад, особливі солевидні продихи у деяких рослин солонцевих пустель).

Адвекція – горизонтальне перенесення повітряних мас і зміна їх

